

TÜRKİYE-TÜRK CUMHURİYETLERİ KÜLTÜREL İLİŞKİLERİNDE TELEVİZYON DİZİLERİ FAKTÖRÜ: KIRGIZİSTAN ÖRNEĞİ

Yrd. Doç. Dr. Pınar Özgökbel BİLİS

Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi
pinar.ozgokbel.bilis@ege.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Ali Emre BİLİS

Antalya AKEV Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi
aliemrem@hotmail.com

Meerim Sydygalieva (MA)

u.meerimka@gmail.com

Öz

Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri arasında Sovyetlerin dağılması sonrasında başlayan siyasal, ekonomik ve kültürel ilişkiler son yıllarda daha da geliştiği söylenebilmektedir. Özellikle kültürel ilişkilerin artmasında, Türkiye’de yapılan dizilerin Türk Cumhuriyetleri’nde yayınlanması önemli bir etken olmaktadır. Televizyonun kültürler arası etkileşimlerde oynadığı rolü dikkate alan bu çalışmada, Türk televizyon dizilerinin kültürleşme aracı olarak işlevini ortaya çıkarılması hedeflenmektedir.

Yapılan çalışmada, Türk Cumhuriyetleri arasındaki ilişkiler çeşitli açılardan değerlendirilmekte ancak özellikle küreselleşmenin ve medyanın kültürel etkilerine odaklanılmaktadır. Çalışmanın analiz bölümünde ise Türk dizilerinin kültürleşmeye olan etkisi Kırgızistan’da yapılan anket çalışmasından elde edilen veriler ışığında değerlendirilmektedir. Elde edilen sonuçlar, Türk dizilerinin Kırgızistan’da ilgiyle karşılandığını, bu dizilerde temsil edilen aile, ahlak, gelenek-görenek, saygı, sevgi gibi kültürel değerlerin Kırgız değerlerine benzetildiğini ve Kırgızların kültürlerarası etkileşimlerde televizyonun gücüne inandıklarını ortaya koymaktadır. Kırgızların farklı kültürlere olan büyük ilgisini ortaya koyan analizler, Türkiye ve Kırgızistan arasında büyük bir kültürleşme potansiyeli olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Televizyon dizileri, kültür, kültürleşme, Türk Cumhuriyetleri, küreselleşme

THE FACTOR OF TELEVISION SERIES IN THE CULTURAL RELATIONSHIP OF TURKEY AND THE CIS: THE EXAMPLE OF KYRGYZSTAN

Abstract

It can be said that the political, economical and cultural relationships between Turkey and the CIS that began after the dissolution of the Soviet Union have developed even more in the past years. The airing of Turkey made television series in the CIS especially have an impact on the development of cultural relationships. In this study taking into account the role of television in intercultural interaction, the goal is to put forth the function of Turkish television series as a tool of acculturation.

The study, examines relationships between Turkey and the CIS from various perspectives focusing especially on the cultural effects of globalization and media. In the analysis part of the study the impact of Turkish television series is examined in light of the data obtained from the survey done in Kyrgyzstan. The results show that Turkish television series are received with interest in Kyrgyzstan, and the values represented in the series such as family, morality,

traditions, respect, and love are likened to Kyrgyz values, and that the Kyrgyz people believe the power television has on intercultural interaction. The analyses putting forth Kyrgyz people's large interest in foreign cultures show that there is a big potential for acculturation between Turkey and Kyrgyzstan.

Keywords: Television series, culture, acculturation, the CIS, globalization

1. Giriş

1990'lı yılların hemen başında yaşanan iki önemli gelişme Türkiye'nin günümüze kadar olan siyasi, toplumsal ve kültürel yaşamını önemli derecede etkilemiştir. Bu gelişmelerden birisi, Sovyet Rusya'nın dağılmasıyla birlikte dünyanın konjonktürel bir değişim içerisine girmesi, iki kutuplu bir dünya düzeninin sona ermesi ve Türkiye ile tarihsel ve kültürel bağları olan Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını kazanmasıdır. Türkiye, dünya sahnesinde bağımsız devletler olarak yer almaya başlayan Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan gibi ülkelerle kısa zaman içerisinde politik, ekonomik ve en önemlisi kültürel ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Soğuk savaş sebebiyle uzak kalınan bu ülkelerle eğitim, din, dil ve ticaret alanlarındaki işbirlikleri ise bir yakınlaşmayı beraberinde getirmiştir. Son yıllarda artan yakın ilişkiler, yalnızca devletlerin değil aynı zamanda toplumların birbirlerini daha iyi tanımalarını sağlamaktadır. Toplumların, özellikle kültürel açıdan birbirlerini daha yakından tanınması, yeni kültürel biçimlerin öğrenilmesini beraberinde getirmekte ve kültürleşme durumunu ortaya çıkarmaktadır.

Türk toplumsal yapısını önemli ölçüde etkileyen ve 90'lı yıllara dayanan bir diğer gelişme ise küreselleşme hareketleri sayesinde iletişim araçlarının devletin tekelinden çıkması ve özel televizyon kanallarının yayın hayatına başlamasıdır. 1990 yılında Star 1 televizyonunun kurulmasıyla başlayan özel televizyonculuk anlayışı, günümüzde yüzlerce belki de binlerce kanalın var olduğu bir televizyon dünyasını ortaya çıkaran bir başlangıç olarak değerlendirilmektedir. Özel televizyonlar; liberal anlayışa, kâr odaklı yayıncılığa, popüler kültüre ve izlenilirliğe göre hareket eden bir yapıya sahiptirler. TRT kanallarının; kamunun eğitilmesi, bilgilendirilmesi ve yönlendirilmesi üzerine kurulu, aynı zamanda milli ve manevi değerleri gözetken kamu hizmeti yayın anlayışı özel televizyonlar için birincil amaç olarak görülmemiştir. Bu televizyonlar, Batı tipi bir kültür ve eğlence anlayışını filmler, diziler, yarışma programları, talk şovlar vb. gibi programlar aracılığıyla Türk toplumuna sunmuşlardır. Böylelikle farklı kültürlerle özgü birçok değer, âdet, davranış, düşünce ve yaşam biçimleri toplumumuz tarafından öğrenilmeye ve benimsenmeye başlanmıştır. İletişim teknolojilerindeki diğer gelişmeler ve özellikle internet ve sosyal ağların etkisiyle beraber bu kültürel değişim süreci baş döndürücü bir hızla seyretmeye devam etmektedir. Özel girişimcilik öncülüğünde gittikçe gelişen geleneksel ve yeni medya araçları, toplumsal yaşam

üzerinde belirleyici bir gücü bünyelerinde barındırmaktadırlar. İlk başlarda ithal ikameye dayanan özel televizyon yayıncılığı, zaman içerisindeki gelişme ve büyüme sayesinde başta dizi filmler olmak üzere yurt dışına ürün ihraç eder hale gelmiştir. Yerli yapımların ihraç edildiği ülkeler arasında Türk Cumhuriyetleri de bulunmaktadır ve bu durum giderek artan bir ivmeyle devam etmektedir.

Son dönemde medya alanında ve kültürel ilişkilerde yaşanan gelişmeler, doksanlarda ortaya çıkan iki önemli sürecin güçlü bir kesişme noktasında olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışma, bağımsızlıklarını kazanmalarıyla birlikte her alanda olduğu gibi kültürel alanda da büyük bir değişim içerisine giren Türk Cumhuriyetlerinin, Türkiye ile olan ilişkilerini televizyonculuk ve kültür ekseninde değerlendirmeye odaklanmaktadır. Edebi sanatlarda, sözel anlatılarda, ananelerde ve çeşitli ritüellerde varlığını sürdüren ortak kültürel geçmişe sahip olan bu toplumlar arasındaki çağdaş kültürel etkileşimlerde televizyonun oynadığı rol gittikçe önem kazanmaktadır. Çalışma kapsamında, televizyon ve kültür arasındaki güçlü bağlantıların varlığı göz önüne alınmakta ve Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki kültürel ilişkilerde Türk dizilerinin anlamı üzerine odaklanılmaktadır. Konumu ve tarihi itibarıyla Doğu ve Batı uygarlıkları arasında bir iletişim ve ulaşım merkezi durumundaki Türkiye, bir yandan kültürel ürünler ithal etmeye devam ederken bir yandan da kültürel bir ihracatçı konumuna ulaşmaktadır. Bu süreçte belirginleşen kültürel sentezler, televizyon ürünleri vasıtasıyla Türk Cumhuriyetlerini de kapsayan geniş bir uzama yayılmaktadırlar.

2. Küreselleşme Ekseninde Kültürel Kavramlar

Modernleşmeyle beraber yeniden biçimlenen Batı kültürü, küreselleşme vasıtasıyla dünya genelinde yaygınlaşmaya ve diğer kültürler üzerinde egemen olmaya başlamıştır. Bu süreçte, kapitalist değerlerle örtüşen kültüre sahip Batı toplumları ve yaşam biçimleri kutsanırken, batıya ait olmayan yaşam biçimleri ve değerleri ise “ilkel”, “öteki” ve “geleneksel” kavramları doğrultusunda tanımlanmışlardır (Ercan, 2003: 213). Küreselleşme süreci; radyo, televizyon ve sinema gibi iletişim araçlarının etkisiyle gelişen ve Batı kültürü lehine olan bir kültürlerarası etkileşimi de beraberinde getirmiştir. Bu etkileşim neticesinde yaşanan değişimler ise modernleşmeci düşünce açısından bir “gelişme” olarak ifade edilmektedir. Teknolojik buluşlar, yeni üretim biçimleri, bilgiye dayanan toplumsal yapı ve sosyal ağların egemen olmaya başladığı bir iletişim düzeni ile tanımlanabilecek günümüz toplumlarında kültürel etkileşimin en ileri düzeyde olduğu ileri sürülebilmektedir. Bu yeni parametrelerle birlikte insanların; bilgi, ilgi, tutum, yönelim, davranış ve değerleri, küresel kültür örüntülerinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Tanımlanması zor bir kavram olan kültürün odağında insan yer almaktadır, zira insan, kültür varlığının hem yaratıcısı hem de kültürün yaratısı konumundadır. Kültür, toplum tarafından paylaşılan düşünce, inanç ve değerler gibi soyut yönlerle sahip olduğu gibi bu içerikleri temsil eden simgeler ve teknoloji gibi maddi unsurları da barındırmaktadır (Giddens, 2005: 22). Böylelikle kültür, insan toplumunun sembolik ve öğrenilmiş yönlerini anlatan genel bir terim olarak kavranabilmektedir (Marshall, 2003: 442). Kültürün oluşmasında, insanların hem bireysel hem de kolektif olarak birbirleriyle iletişim kurarak yaşamı anlamlı kılmaya çalışmaları önemli bir rol oynamaktadır (Tomlinson, 2004: 33). Bu bağlamda kültür; gelenek, âdetler, sanat, hukuk, inanç ve ekonomi ile hem ilişkili hem de onları kapsayıcı bir yöne sahip bulunmaktadır.

Çağdaş kültürlerin oluşmasında önemli bir etkiye sahip olan kültürleşme süreci, farklı kültürlerin, karşılıklı etkileşimleri sonucu değişime uğrayarak yeni sentezlerin ortaya çıkmasını ifade etmektedir. Güvenç'e (2011: 87) göre kültürleşmede, kültürlerin veya o kültürde yaşayan birey ve grupların doğrudan etkileşimi gerekli olmayıp; yazılı basın, radyo, televizyon yayınları, sinema, internet, sanat ve moda akımları yüz yüze gelmeden kültürleşmeyi olanaklı kılmaktadır. Nitekim Bourdieu (1997: 41), televizyonu, bilimsel ve sanatsal üretim faaliyetleri de olmak üzere, kültürel faaliyetlerin tamamı üzerinde olağanüstü bir nüfuzaya sahip oluşunu söylemektedir. Ancak televizyonun kültürel üretimleri, tecimsel anlayış ve izlenme oranlarının baskısı altında ve tek tipçi bir anlayışla gerçekleşmektedir. Bu tek tipçi anlayışın yaygınlaşması ise küreselleşme kavramıyla ilintilidir zira küreselleşme tarafından ortaya çıkarılan yeni kültürel biçimler, dünya kültürünün homojenleşmesine sebep olmaktadır (Gay, 1997: 33). Dünyayı tek bir yer olarak kavrayan yeni bir bilincin şekillenmesi ve bir bütün olarak dünyanın somut yapılaşması yani dünyanın sürekli yeniden kurulan bir çevre olduğu düşüncesinin küresel düzeyde yayılması olarak tanımlanan küresellik (Marshall, 2003: 499), kültürleşme hareketlerinin hızlanmasına, popüler kültürün yaygınlaşmasına ve kültürel bir emperyalizm sürecinin başlamasına sebep olmaktadır.

Küreselleşme, modern yaşamı karakterize eden, hızla gelişen ve giderek yoğunlaşan karşılıklı bağlar ve bağımlılıklar ağına işaret etmektedir. Bu bağların ve bağımlılıkların oluşmasında hızlı hava taşımacılığı ve elektronik iletişim sistemleri önemli bir rol oynamaktadır (Tomlinson, 2004: 12,13). Her mekânda ve zamanda, hem birbirine hem de haber kaynaklarına bağlı bireylerden oluşan bilgi toplumunun en önemli etkilerinden birisi de kültürleşmenin uzamsal açıdan genişlemesi ve daha hızlı gerçekleşebilmesidir. Özellikle sosyal ağlar, çok farklı kültürleri temsil eden insanları bir araya getirerek geniş tabanlı bir kültürel etkileşim sağlayabilmektedir. Küreselleşme hareketleriyle şekillenmiş olan modern

dönemin getirdiği olan bu platformlar kültürlerin geleneksel yönleri üzerinde aşındırıcı bir etki yaratmaktadır. Bunun yanı sıra günümüz dünyasında insanlar bireysel kimliklerini yaratabilecek ve geçmişte bulunmayan birçok fırsata sahiptirler. “Geleneksel olandan farklı olan bu fırsatlar nasıl yaşayacağımız, ne giyeceğimiz, nasıl davranacağımız, zamanımızı nasıl geçireceğimiz vb. gibi konularda baş döndürücü bir seçenekler dizisi çıkartmaktadır” (Giddens, 2005: 30). Bu seçenekler arasında yapacağımız tercihleri yönlendirmede medya aracılığıyla getirilen kültürel yenilikler önemli rol oynamaktadır. Toplumların sahip oldukları kültürel geçmiş, bu yeniliklerin kabul edilip yaygınlaşması hususunda önleyici veya geciktirici etkilere sahip olabilmektedir. “Nasıl yaşanılması, çalışılması, üretilmesi ve tüketilmesi hususundaki kültürel birikim ise güncel olmayı güncel tutma ve onu koruma çabasına dönüşebilmektedir” (Kula, 1992: 27). Bu durumu kültürleşme ekseninde değerlendirdiğimizde; iletişim araçlarının gücü ve etkisiyle birlikte küresel ölçekte etkili olan popüler kültür unsurları ile tarihten gelen ve çoğunlukla korumacı yönleri bulunan kültürel birikimlerin sentezlendiği bir toplumsal yaşamın var olduğu ileri sürülebilmektedir. Modern dönemde insanlar ve özellikle gençler, Storey'in (2006: 2) de ifade ettiği gibi; tatiller, yılbaşı kutlamaları, pembe diziler, pop müzik ve durum komedileri olarak sıralanabilen bir dizi popüler kültür alışkanlıklarına yönelebilmektedirler. Bununla beraber; dini ritüeller, ailevi ilişkiler, gelenek ve göreneklerin getirdiği davranış kalıpları, popüler kültür karşısında korunması gereken kültürel değerler olarak sürdürülmeye çalışılmaktadırlar. Özellikle, dinle geleneğin yer değiştirebildiği ve koşulsuz bir inanmanın var olduğu bir alan vardır ve bu alan, kültürde dokunulmazlığın en üst düzeyde görülebildiği yerdir (Güneş, 2001: 22).

Küreselleşme, kültürü yerellik bağlamından koparmakta ve böylelikle onu toplumsal veya siyasal sınırları aşabilen bir hale getirmektedir. Tomlinson (2004: 46), küreselleşmenin bağlantılılığının, anlamları mekâna bağlayan bir yerellik anlayışını alaşağı etmekle birlikte kültür ve fiziksel konumun sabitliğinin ayrılmaz bir ikili olma düşüncesini de aşındırdığını ileri sürmektedir. Kültürel unsurların kendi yerel bağları yerine küresel bir bağlantı içerisinde olmasının günümüzdeki en önemli etkeni ise kitle iletişim araçlarıdır. Kültürel öğeleri, ulusal ve siyasal sınırların ötesine taşıyabilme gücünü elinde bulunduran iletişim araçları ve özellikle de televizyon, ülkeler arasındaki kültürel etkileşimler hususunda vazgeçilmez bir role sahiptir.

3. Türk Cumhuriyetleriyle Kültürel İlişkiler ve Televizyonun Rolü

Sovyetler Birliği'nin dağılması ve soğuk savaşın sona ermesiyle birlikte ortaya çıkan durum, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yeni politikalar üretilmesini gerektirmiştir. Tarihsel bağlarımız bulunan ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmaları, Soğuk Savaştaki

stratejik önemini yitirme korkusu yaşayan Türkiye açısından yeni fırsatları beraberinde getirmiştir. Türk Cumhuriyetleri açısından Türkiye ise yaşanan kimlik problemlerini, ekonomik sıkıntıları atlatmak ve dünyaya entegre olmak açısından önemli bir model olarak ön plana çıkmıştır. Karşılıklı bir ihtiyacı veya ortak çıkarları ifade eden bu durum, politik, ekonomik ve kültürel girişimleri de beraberinde getirmiştir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken hususlardan biri de kültür alanındaki faktörlerin yalnızca dil, eğitim veya din ile sınırlı olmaması; modern mimariye göre yapılan yeni binaların, yeni model araçların, modayı yansıtan kıyafetlerin, yeni açılan alışveriş merkezlerinin ve medya ile yaygınlaşan değerlerin kültürü doğrudan etkilediği gerçeğidir. Yaşam biçimlerini dolayısıyla kültürü etkileyen bütün siyasi ve ekonomik gelişmeler, Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri arasındaki kültürel ilişkiler üzerinde önemli rol oynamaktadır.

Yeniden Yapılanmada Rol Model Olarak Türkiye

1990'ların başında Türkiye, Orta Asya hakkında yeterli bilgiye ve politikalar geliştirebilecek kadro ve kurumlara sahip olmamasına karşın siyasi olarak Türk Cumhuriyetleri ile diplomatik ilişkiler kurulması ve geliştirilmesi konusunda istekli bir tutum sergilemiştir. Nitekim siyasal alandaki bu olumlu yaklaşımın neticesinde, konjonktürel olarak başta Türk Cumhuriyetleri olmak üzere, ülkenin tarihi kültürel bağlarla sıkı sıkıya bağlı olduğu tabii coğrafyası ile işbirliği geliştirmek üzere Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) 1992 yılında kurulmuştur (<http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihcemiz-222> Erişim:15.02.2017). Böylelikle bu ülkelerle ekonomik, teknik, sosyal, kültürel ve eğitim alanlarında işbirlikleri yapılması süreci başlatılmıştır.

Devletlerarasında kısa zamanda gelişen işbirlikleri, toplumların birbirlerini tanıması yolunda da önemli bir etken olmuştur. Zira bu dönemde gerek Türk toplumu, gerekse Türk Cumhuriyeti toplumları birbirlerinin yaşam biçimleri, kültürleri, gündelik hayatları, eğlence anlayışları, dini durumları vb. gibi birçok alan hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaktadırlar. Bu noktada her iki tarafın farklı ideolojik yönelimler etkisindeki kültürel farklılıklarından söz edilebilmektedir. Türkiye, kuruluşundan itibaren Batılılaşma politikalarını, liberal ekonomiyi benimsemiş ve modernleşmeci bir ekseninde ilerlemekteyken Sovyet rejimine bağlı bir sistem içerisindeki Türk devletleri komünist ideolojinin belirleniminde bir ekonomik ve kültürel hayatı sürdürmüşlerdir. Batı dünyasına ve küreselleşme ile yaygınlaşan kültürel formlara da uzak kalan bu devletler, yaptıkları çeşitli yapısal reformlar aracılığıyla başta ekonomik ve siyasal açıdan olmak üzere birçok alanda modern dünyaya eklemlenmeye çalışmışlardır. Bu süreçte milli kimliklerini ön plana çıkaran sosyo-kültürel politikaları benimseyen Türk Cumhuriyetleri, küresel

kültür ile de tanışmaya başlamışlardır. Özkan'a (2007: 120,121) göre, uluslar arası medya güçlerince desteklenen kıyafet ve eğlence kültüründen davranış kalıplarına kadar popüler küresel kültür bütün dünyada olduğu gibi Türk Cumhuriyetlerinde de özellikle gençler arasında ilgi görmektedir. Küresel kültürün çekiciliğinden etkilenen genç nesil, milli kimliklerinin şekillenme aşamasında aile ve toplum ile sorunlar yaşayabilmektedir. Küresel kültür ile daha önceden tanışan dolayısıyla bu kültürün olumlu ve olumsuz yönlerini daha önce fark eden Türk toplumunun tecrübeleri, bu sorunlar aşılmasında örnek teşkil edebilmektedir.

Türk Cumhuriyetlerinin yeni yapılanma aşamasında Türkiye, bu ülkelerde telefon şebekeleri, uydu ve yer istasyonları kurulması, uçak seferleri başlatması, TRT-İNT Avrasya kanalının kurulması, kredi destekleri sağlanması ve Türk işadamlarının yatırım için teşvik edilmesi vb. gibi birçok destekte bulunmuştur (Yorulmaz, 2007: 483,484). Bu girişimler, Türk Cumhuriyetleri açısından Türkiye'nin yalnızca siyasal ve ekonomik bir model olmadığını aynı zamanda reform sürecinde bir destekçi ve ortak olarak önemli bir aktör olduğunu ortaya koymaktadır. Günümüze doğru geldiğimizde, açılan ortak üniversiteler, öğrenci değişim anlaşmaları, ekonomik yatırımlar, enerji projeleri, işgücü transferleri ve kültürel işbirlikleri gibi faaliyetler sayesinde ilişkilerin geliştiği gözlenebilmektedir.

Türkiye-Türk Cumhuriyetleri arasındaki kültürel ilişkilerde en fazla üzerinde durulan hususlardan bir tanesi dil konusu olmuştur. Dil, küreselleşmeyle beraber gelen kültürel etkilerin en fazla zarar verdiği alanlardan birisi olsa dahi kültürün en önemli aktarıcısı olma vasfını sürdürmektedir. Güvenç'e (2008: 87) göre, kültür tarihi açısından, Türkçe konuşan bütün halklar Türk olarak sayılmaktadır ve tarih sahnesinde Türkçe veya Türkçeye benzeyen dilleri konuşan Kırgızlar, Özbekler, Moğollar, Tatarlar, Uygurlar gibi birçok topluluk yer almaktadır. Ancak uzun yıllar süren Sovyet rejiminin etkisi ve dildeki farklılaştırma politikaları bu toplumlar arasındaki dil benzerliklerini olumsuz yönde etkilemiştir. Yeni dönemde, Türk dünyasının kullanabileceği ortak bir alfabe konusunda çeşitli çalışmalar yapılmakla beraber bu çalışmalar istenilen sonucu vermemiştir. Farklı ülkelere tâbi olarak yaşayan veya dilini sömürgeci güçlerin terminolojisinden koruyamayan, farklı alfabeler kullanan Türk topluluklarının birbirini anlaması sorunlu bir duruma işaret etmektedir.

Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerin en önem verdiği hususlardan birisi eğitimidir. Bu konuda yapılan önemli çalışmalardan birisi ise Türkiye "Büyük Öğrenci Projesi" (BÖP) olmaktadır. Proje kapsamında, Türk Cumhuriyetlerinden ya da başka ülkelerde yaşayan akraba topluluklardan gelen öğrencilere Türkiye'deki üniversite kapıları açılmıştır. Öncelikle Türkçe Öğrenim Merkezlerinde (TÖMER) Türkçeyi öğrenen bu öğrenciler sonrasında lisans veya lisansüstü eğitim görecekları üniversitelere

yerleştirilmişlerdir. 1992-2007 yılları arasında devlet burslusu olarak Türkiye’de öğrenim görüp mezun olan, 1190 Azeri, 794 Kazak, 510 Kırgız, 286 Özbek ve 1419 Türkmen öğrenci bulunmaktadır (Özkan, 2007: 95, 98). Bu öğrenciler aldıkları eğitimin yanı sıra Türkiye’deki kültürel yaşamı deneyimleyerek ve kendi kültürlerinin temsilcileri olarak toplumlar arasındaki kültürleşme sürecine katkıda bulunmaktadır. Öğrencilerin eğitimlerini tamamlayıp ülkelerine dönmelerinden sonra da bu kültürel etkileşim sürdürülmektedir.

Kültürel İlişkilerde Televizyon Faktörü

Medya bireye, kişisel olarak asla temas kuramayacağı ortamlara ulaşma, ancak aynı zamanda daha önceden birbirinden ayrı olan ortamlar arasındaki sınırları aşma imkânı sunmakta ve netice itibarıyla “fiziksel ortam” ve “toplumsal durum” arasındaki geleneksel bağı zayıflatmaktadır (Giddens, 2010: 114, 115). Özellikle dış kaynaklı sinema filmleri, televizyon dizileri, yarışma, gezi ve moda programları gibi yapımlar sebebiyle günümüz insanının geleneksel ile olan bağları oldukça kırılgan hale gelebilmektedir. Modern birey, medya ve özellikle televizyon tarafından kurulan dünyaya dâhil oldukça kendi coğrafyası ve kültürünün getirilerine karşı sorgulayıcı bir tutum geliştirebilmektedir. Televizyon yayıncılığının serbestleştirildiği, yabancı medya ürünlerinin hemen hemen bütün ulus devletlere ulaşabildiği bir düzen göz önüne alındığında, ağırlıklı olarak eğlence, şiddet ve cinsellik üzerine kurgulanan yapımların ortaya çıkardığı kültürün küresel ölçekte yayılması doğal görülmektedir.

Televizyon, görsel-işitsel etkileri ve ulaşılabilirliği sebebiyle medyanın en önemli parçalarından birisi iken, televizyon dizileri ise yüksek izlenilirlikleri ve gündelik yaşamın bir parçası olarak kabul görmeleri sayesinde kültürel açıdan ön plana çıkmaktadırlar. “Televizyona özgü veya televizyonun karşımıza çıkardığı en özgün anlatı biçimi olan serialler yani diziler, ABD ve İngiltere’den dünyaya ihraç edilen bir format olup, insanların yaşamlarına paralel bir ritimle ilerlemektedirler” (İnal, 2010: 40, 41). Bu paralellik, izleyicinin düzenli olarak takibiyle daha anlam kazanmaktadır ve “ancak düzenli izleyiciler, dizideki kişisel ve duygusal olaylar silsilesinin kavrayabilmektedirler” (Giddens, 2005: 458). Polisiye, macera ve komedi dizilerinin kavranmasında izleyicinin sürekli takibine ilişkin gereksinim nispeten azalırken, dizilerin yaşamı yansıtma prensibi büyük ölçüde devam ettirilmektedir.

Televizyon, diğer formatlarında olduğu gibi diziler aracılığıyla da günlük yaşam pratikleri, insan ilişkileri, toplumsal roller ve değer yargıları üzerine mesajlar sunmakta ve bunları şekillendirmektedir. Bu “şekillenme” her toplum için aynı derecede

gerçekleşmemektedir. Farklı gelişmişlikteki ve kültürdeki toplumların bir iletiden aynı derecede etkilenmesi ve o iletide temsil edilen rolleri aynı derecede kabullenmesi mümkün görünmemektedir. Maddi ve manevi bazı değerler izleyicinin televizyon aracılığıyla kültürleşmesini etkilemektedir. Bu değerler arasında: şehirleşme, kitle üretimi ve tüketiminin gelişmişliği, modern diye tabir edilen çekirdek ailenin varlığı, liberal ve neo-liberal ekonomi politikalarının benimsenme oranı, popüler kültürün toplumdaki kabullenme derecesi ve bu kültür ürünlerinin tüketim sıklığı, televizyon izlenme sıklığı, televizyondaki kahramanlarla özdeşleşebilme hususunda kültürel, dini, ideolojik birliktelik vb. unsurlar sayılabilmektedir.

Türk Cumhuriyetleri halkları tarafından tanınan ve sevilen ilk Türk dizisi SSCB'nin dağılmasından önce yayınlanan "Çalığı"dur. Reşat Nuri Güntekin'in 1922'de yazdığı aynı adlı romanından uyarlanan, Feride-Kamuran karakterleri arasındaki aşk hikâyesi temelinde aynı zamanda toplumsal sorunlara, İstanbul'un alafrangalığı ile Anadolu'nun taassup sahibi yapısı arasındaki çelişkilere değinen Çalığı dizisi, TRT tarafından 1986 yılında çekilmeye başlanmıştır. Türk halkları, Türkiye'deki kültür, toplumsal hayat ve kadın erkek ilişkileri hakkında bu dizi sayesinde bilgi edinirken dizinin tarihsel bir dönemi yansıtmaya edinen bilgilerin de geçmişe yönelik olmasına sebep olmuştur.

Günümüzde ise modern zamanlarda geçen hikâyeleri ele alan birçok Türk dizisi, Türk Cumhuriyetlerinde yayın yapan televizyon kanallarında gösterilmektedirler. Türk televizyonculuğu için önemli bir gelişimi ifade eden bu durumun temelleri 1990'lı yıllarda atılmaya başlanmıştır. Bu yıllardan itibaren özel televizyonculuğun gelişmesiyle birlikte bir yandan ithal programlarda artış görünürken diğer yandan ise başta dizi sektörü olmak üzere yerli yapımlarda da bir gelişme kaydedilmiştir. Çünkü televizyon içeriğini tamamen yurt dışı yapımlarla oluşturmak hem maddi açıdan sürdürülebilir olmamakta hem de ülke insanın ilgi ve beğenisini sağlamakta yetersiz olabilmektedir. Böylelikle televizyon şirketleri, gerek iç yapımlarla gerekse yerli yapım şirketleriyle anlaşarak dizi film üretmeye başlamışlardır. İzleyicilerin dizi filmlere büyük ilgi göstermesiyle birlikte adeta bu alanda bir patlama yaşandığı ülkemizde birçok dizi film çekilmiştir ve yerli dizilere olan eğilim günümüzde de devam etmektedir. Ulusal ölçekte büyük ilgi gören yerli diziler zaman içerisinde yurt dışına da pazarlanmış ve gösterildikleri ülkelerde ilgiyle karşılanmışlardır. Kültürel açıdan ülkemize daha yakın görünen başta Orta Asya olmak üzere Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Balkanlarda yer alan onlarca ülkede Türk dizileri gösterilmektedir. Bu dizilerin Türk Cumhuriyetlerinde gördüğü ilginin yanı sıra özellikle Dubai, Suriye, Katar, Ürdün gibi Arap ülkelerinde, Bulgaristan'da, Romanya'da ve daha birçok ülkede Türk dizileri ve dizi oyuncularına karşı büyük ilgi ve sevgi beslenmektedir. 8 Nisan 2010 tarihinde Amerika'nın ünlü gazetesi Washington Post'ta yer alan bir haberde Türkiye'nin

bölgesindeki ekonomik ve kültürel etkileri anlatılırken dizilerin etkisi, ünlü dizi oyuncusu Kıvanç Tatlıtuğ'un adı zikredilerek belirtilmiştir (http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/04/07/AR2010040705012_2.html, Erişim:28.12.2016). Türk dizilerine olan bu ilgi siyasetçilerin de dikkatini çekmiş ve Devlet Bakanı Zafer Çağlayan, yaptığı açıklamalarda Türk dizilerine olan ilginin ekonomik ve kültürel fırsatlar yarattığını belirtmiştir (<http://www.haberciniz.biz/haber/turk-dizilerine-devlet-gorevi--750126.html>, Erişim:17.11.2016). Bu fırsatlar özellikle turizm ve medya sektörü için ön plana çıkmaktadır.

Yurt dışında başarılı olan dizilerin temalarında modern kültür ve geleneksel kültür arasındaki çatışmaların önemli bir rol oynadığı ileri sürülebilmektedir. Dizilerde aşk hikâyeleri veya duygusal anlatılarla birlikte töre, kan davası, namus cinayeti, aşiret, ağalık sistemi, mafya, derin devlet ve polisiye vakalar konu edilmektedirler. Özellikle töre, ağalık vb. gibi geleneksel kavramlar ile modern yaşamın gerekleri veya aşkları arasında sıkışan karakterler, “*Asmalı Konak*”, “*Berivan*”, “*Asi*”, “*Kıvalı Kar*”, “*Menekşe ile Halil*” gibi yurt dışında gösterilen birçok dizide ele alınmıştır. Böylelikle izler kitle Türk kültürüne ilişkin temsilleri geleneksel ve modern ekseninde değerlendirebilmektedir. Dizilerin çoğunda görülen gelir dağılımı adaletsizlikleri yani zengin-fakir çatışması da evrensel nitelikli olup hemen her toplumda karşılık görecektir. Bağımsızlıklarının ardından liberal ekonomiye ve kapitalist sisteme doğru evrilen Türk Cumhuriyetleri toplumları için zengin-fakir çatışması giderek daha aşına bir kavram olabilmektedir.

Türk dizilerinin toplumun geneline yönelik olma gayesi, farklı yaş, cinsiyet, ekonomik ve sosyal grupların temsil edilmesini gerektirmekte ve söz konusu anlayış, oyuncu seçimine de yansıtılmaktadır. Bu bağlamda tiyatro sanatçıları ve eski Yeşilçam yıldızlarını özellikle yardımcı rollerde izlemek mümkün iken, mankenler veya ses sanatçıları başrollerde kendilerine yer bulabilmektedirler. Kıvanç Tatlıtuğ, Songül Öden, Tolga Sayışman, Tuba Büyüküstün, Hazal Kaya, Fahriye Evcen gibi başrol oyuncularını diziler vasıtasıyla yurt dışında popüler olmaktadır. Diziler ve popüler dizi yıldızları sayesinde oluşan bu atmosfer, ülkenin maddi ve manevi kültürel vasıflarının yaygınlaşmasının ve bir kültürleşme etkisinin oluşmasını sağlamaktadır. Yapım ajansları, dizilerden elde ettikleri gelirleri yine bu sektöre yatırım olarak aktarırlarken; görüntü kalitesi, ses düzeni, mekân ve kostüm tasarımı ve dublaj gibi birçok alanda yüksek standartlara ulaşarak bu süreçte önemli rol oynamaktadırlar.

Türk dizilerinin Orta Asya'daki popülerliğinde kültürel ve etnik ortaklıklar, Orta Doğu ve Arap coğrafyasında dini ortaklıklar, Balkanlarda ise yine tarihi, kültürel ve etnik ortaklıklar önemli rol oynamaktadırlar. Dizideki hikâye ve temsil edilen karakterler ile duygusal bağlar kurulabilmesi açısından bu ortak yönler önem arz etmektedirler.

Türk dizileri, izlendikleri bu ülkelerde çeşitli etkiler yaratmakta ve böylelikle kültürel ilişkilerin geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu süreç yalnızca Türk kültürünün aktarıldığı tek taraflı bir akış değildir. Öncelikle bu dizilerdeki tüm değerlerin, göstergelerin, adetlerin bir kısmı Türk kültürüne aitken bir kısmı da Batı'dan ve belki de başka kültürlerden alınan değerlerden oluşmaktadır. Böylelikle iki değil daha fazla toplum arasında kültürel bir etkileşimin varlığı söz konusudur. Ayrıca dizilerin izlendiği ülkelerde insanlar Türk toplumunun birçok özelliği, geleneği hakkında bilgiler edinmekte ve bu bilgiler bir takım önyargıları kırarken yeni yargıları da meydana getirmektedir.

Kırgızistan'da Televizyonculuk ve Dizi Filmler

Kırgızistan'da televizyon yayıncılığının tarihi, Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne (SSR) bağlı olan Radyo ve Televizyon Komitesi'nin kurulduğu 5 Aralık 1958 tarihine dayanmaktadır. Bu tarihte Kırgızistan'ın şimdiki adıyla Kamusal Radyo Televizyon Kurumu olan Frunze Televizyon Stüdyosu, bir deneme yayını olarak 10 dakikayı geçmeyen bir haber programı ile yayıncılığını başlatmıştır. 1959'da televizyonda teknik deneme süreçlerinin bitmesi ile yerli televizyoncuların hazırladığı programlar, düzenli bir şekilde halka sunulmaya başlanmıştır. Bunun dışında Moskova Merkezi Televizyonu'nda yapılan programlar da yayıncılığın belli bir saatlerinde yer almıştır (https://ky.wikipedia.org/wiki/Кыргыз_Республикасынын_Коомдук_Телерадиоберүү_Корпорациясы, erişim tarihi: 31.03.2017).

Ulusal ve yerel televizyonların kurulması, Kırgız SSR'nin Komünist Partisi ve Bakanlar Konseyinin 'Frunze Televizyon Stüdyosunun yapılması ile ilgili' 29 Ekim 1958'de aldığı karar ile başlatılmıştır. Frunze Televizyon Stüdyosu ilk yıllarda daha çok oyun ve bilimsel filmleri, sonrasında ise stüdyonun ürettiği programları yayınlamaya başlamıştır. Özel bir yaratıcılık gerektiren bu dönemde televizyonun program içeriği, halkın sorularını televizyonda yanıtlama, yorum yapma, bildiri sunma ve televizyon gençlik kulübü gibi programlar ile zenginleştirilmiştir.

Kırgız SSR'nin Komünist Partisi ve Bakanlar Konseyinin 1977'de aldığı 'televizyonun kırsal bölgelere de yayılması' ile ilgili kararından sonra merkezden uzakta bulunan köy halkına televizyonu erişmek için teknik altyapı sağlanmıştır. Televizyonun günlük yayın süresi, 1970'lere göre 1990'larda yaklaşık iki kat artış göstermiştir (<http://docplayer.ru/30303177-Tv-rynok-kyrgyzstana-pered-zapuskom-cifrovogo-tv.html> erişim tarihi: 04.04.2017). Sovyetler döneminde Kırgızistan televizyonculuğunda, sosyal işlevlerden ziyade ideolojik işlevin ön plana çıktığı dile getirilebilmektedir. Bu dönemde

televizyon muhabirleri haber toplamaktan ziyade, gazeteciliğin doğasına aykırı olarak ideolojik bir yaklaşım içerisinde bulunmuşlardır. Fakat Kırgız televizyonculuğu teknik bakımdan daha da gelişmiş ve yeni programlar üreterek toplumun taleplerini karşılayabilmiştir (<https://mrm.ua/ru/article/184> erişim tarihi: 01.04.2017).

Ülkenin pazar ekonomisine geçmesiyle beraber radyo ve televizyon kurumları, reklam alabilmek için programlarının yüksek reytinge ulaşmasına gayret etmeye başlamışlardır. Bu dönemde özel radyo ve televizyon kanallarının kurulmaya başlaması ise sektörel bir rekabeti beraberinde getirmiştir. Kırgızistan Bağımsızlığının ilk yıllarında Bişkek şehrinde ‘Piramida’, Oş şehrinde ise ‘Oş-TV’ özel televizyon kurumları açılmıştır. Özel televizyonların kurulmasına karşın, bu televizyonların sermaye, kadro ve deneyim yetersizlikleri sebebiyle devlet tekeli bir anda ortadan kalkmamıştır. Büyük sermayelere sahip olmayan özel televizyon kurumları reklamlardan ve sunulan hizmetlerden elde edilen gelirler ve sponzorlardan alınan destekler sayesinde faaliyetlerini yürütmüşlerdir. 1990’lı yılların ikinci yarısı itibariye çoğu başkent Bişkek’te olmak üzere ondan fazla televizyon kanalı yayınlarını sürdürmüşlerdir (Mırzagulov, 2007: 12-18). 2015 yılına kadar Kırgızistan’daki televizyon kurumlarının toplam sayısı 25’e ulaşmıştır. 2015 yılında ülkede dijital yayına geçilmesiyle başta tematik kanallar üzere birçok yeni kanal açılmış ve toplam kanal sayısı günümüzde 40’ın üzerine çıkmıştır.

Özel radyo ve televizyonların sayısının gittikçe artması sebebiyle 16 Mart 1998’te televizyon ve radyo alanını yönetecek organ olarak Devlet Ulusal Televizyon ve Radyo Kurumu temelinde Devlet Televizyon, Radyo Korporasyonu kurulmuştur. Bu kurumun yetkisi ile 2001 yılında “Çüy”, “Narın”, “Talas”, “Oş”, “Isık-Köl”, “Celal-Abad” bölgesel radyo, televizyon kurumları ve ‘Kırgıztefilm’ stüdyosu kurulmuştur. Korporasyon, 2010 yılında ülkede yaşanan darbe sonrasında ise isim değiştirerek Kamusal Radyo Televizyon Kurumu adını almıştır.

Kırgızistan’da yerli televizyon kanalları dışında Rusya Federasyonu’na ait bazı televizyon kanalları da yayıncılık yapmaktadırlar. İlk televizyon dizileri ise 1990’lı yıllarda Rusya kanalları tarafından yayınlanmaya başlamıştır. O dönemler diğer post Sovyet ülkeleri gibi Kırgızistan’da da Brezilya, Meksika dizileri popüler olmuştur. Rusya’nın ORT kanalında yayınlanan ve Kırgızistan’da büyük oranda izlenen bazı Brezilya dizileri şunlardır: “*Tropicaliente*” (1994), “*Mulheres de Areia*” (Kumdan Kadınlar, 1993), “*O Rei do Gado*” (Sığır Kralı, 1996), “*Por Amor*” (Aşk İçin, 1997), “*Terra Nostra*” (Aşk Mekânı, 1999) (<http://www.teleserial.com/story/25302-brazilskie-seriali-na-pervom-kanale-spisok-br/>, erişim tarihi: 31.03.2017).

Bunların yanı sıra “*Zenginler de Ağlar*”, “*Sadece Maria*” isimli Meksika dizileri, “*Dallas*”, “*Santa-Barbara*” isimli Amerikan dizileri ve Almanya, Avusturya ve İtalya’nın işbirliği

ile yayılmış ‘Inspector Rex’ dizisi o dönemin ünlü dizileri olarak sayılmaktadır (<http://tv.ua/news/serials/mylnye-opery-ty-pomnish-kak-vse-nachinalos-85586.html>, erişim tarihi: 02.04.2017). Rus dizileri ise her dönem izlenmiştir. Kırgızistan’da Rus dili resmi dil olmasından dolayı Rus dizileri Kırgızcaya dublaj yapılmaya ihtiyaç duymadan yayımlanmıştır. Dil hususundaki bu avantaj Rus dizilerinin Kırgızistan’da yaygın bir şekilde izlenmesini sağlamıştır.

2000’li yıllarda Kırgızistan’da ‘Kırgız dizi stüdyosu’ tarafından yerli diziler üretilmeye başlamıştır. Bu ilk Kırgız dizileri arasında “Çürkün Ömür”, “Apamdın Mahabati”, “Adaşkan Süyüü” ve “Tor” gibi çeşitli diziler yer almaktadırlar (Cakıpova, 22/02/2017). Kırgızistan televizyonlarındaki yabancı diziler 2005 yılına kadar Rusça dublajla sunulmuşlardır. 2005 yılında kurulan ‘Döölöt’ çeviri stüdyosu sayesinde yabancı dizi, film ve çizgi film gibi televizyon ürünlerinin Kırgızca dublajı yapılmaya başlamıştır. İlk olarak Çin dizisi “Cengiz Han” ile başlayan dublaj çalışmaları bu dönemde popülerlik kazanmaya başlayan Türk dizilerine de uygulanmıştır. Kırgızistan’da ilk yayınlanan Türk dizisi “Doludizgin Yıllar” dizidir. Bu diziden sonra gençlik konusunu işleyen “Elde Var Hayat” dizisi ile tarihi nitelikli “Muhteşem Yüzyıl” dizisi gösterime girmişlerdir. Bunların arasında en çok ilgiyi 2013-2016 tarihleri arasında yayınlanan “Muhteşem Yüzyıl” dizisi çekmiştir (İmakova, 26/02/2017).

4. Araştırma Yöntemi ve Örneklemi

Bu çalışmanın bilimsel bir temele oturtulması açısından kullanılan araştırma modelinin öncelikle belirlenmesi ve açıklanması gerekmektedir. Bu sebeple, “Türkiye-Türk Cumhuriyetleri Kültürel İlişkilerinde Televizyon Dizileri Faktörü: Kırgızistan Örneği” adlı çalışmada kültürleşme sürecinde televizyon dizilerinin önemi ve işlevi hakkında bilimsel verileri elde etmek amacıyla betimsel bir nicel araştırma modeline başvurulmaktadır. Böylelikle televizyon dizilerinin Türkiye-Türk Cumhuriyetleri arasındaki kültürel alışverişi ölçülebilir bir ifadeye dönüştürülebilmesi ve mevcut durum hakkında bir araştırmanın ortaya konulabilmesi mümkün olacaktır.

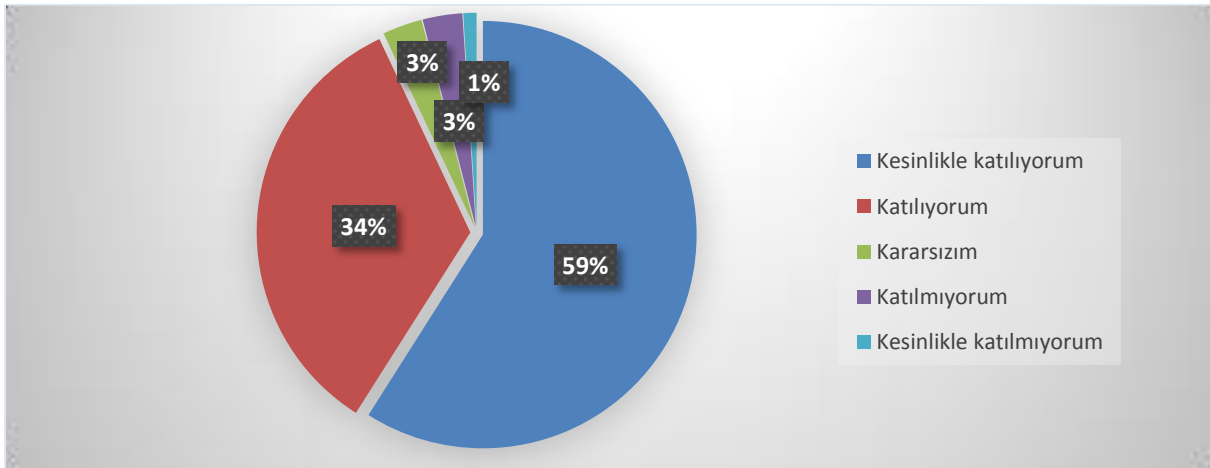
Çalışma irdedeği konu itibariyle Kırgız izleyicisi örneğinde farklı kültürde üretilen televizyon dizileri hakkındaki düşünce ve tutumlarını araştırmaktadır. Ancak Bayat’a (2014: 4) göre duygu ve düşüncelerden oluşan tutumlar, kanaatler ve inançlar, kişinin davranışları hazırlayan içsel eğilimler olmaktadır ve doğrudan gözlenememektedir. Dolayısıyla davranışı hazırlayan söz konusu içsel eğilimler, somutlaştırılarak ölçülebilir ve sözel tepkiye dökülebilir hale getirilmelidir. Bu hususta başvurulabilecek yöntemlerden biri, Likert-tipi soru yöntemidir. Likert-tipi soru geliştirmesi, uygulaması ve değerlendirmesi sosyal bilimlere dayalı araştırmalarda tutum, eğilim ve görüş ölçmek amacıyla sıklıkla tercih edilen bir

araştırma tekniğidir. Turan vd (2015:188), Likert-tipi sorularda katılım düzeyini belirlemek amacıyla iki aşırı uç arasında yer alan birden çok seçenek sunulduğunu, bu seçenekler “en yüksekten en düşüğe” veya “en iyiden en kötüye” doğru dereceli bir şekilde sıralandığını ve analiz aşamasında bu seçenekler derecelerine göre birer sayısal değer atanarak kodlandığını, böylece nitel veri nicel veriye dönüştürülerek analiz edilebildiğini ifade etmektedirler.

İşbu çalışmada, soruların birbirinden bağımsız olmasını olanak sağlayan anket tekniği aracılığıyla Türk dizilerinin kültürleşmeye olan işlevini Kırgızistan ölçeğinde değerlendirmektedir. Çalışmada 1 aylık süre içinde internet aracılığıyla rasgele örneklem tekniği uygulanarak Kırgızistan’da yaşayan 125 kişiye bir anket düzenlenmiştir. Ankette katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim ve meslek durumları gibi demografik özelliklerini ortaya koyan 4 sorunun yanı sıra Türk dizileriyle ilgili davranış, tutum ve düşüncelerini saptamayı yönelik “kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum” şeklinde Likert-tipi soru geliştirilmiştir. Elde edilen anket verilerinin yüzdeler olarak hesaplanması, pasta grafik olarak görselleştirilmesi ve sonuçların değerlendirilmesi bir sonraki bölümde detaylı olarak verilmektedir.

Bulgular: Anket Verilerinin Sunumu Ve Yorumlanması

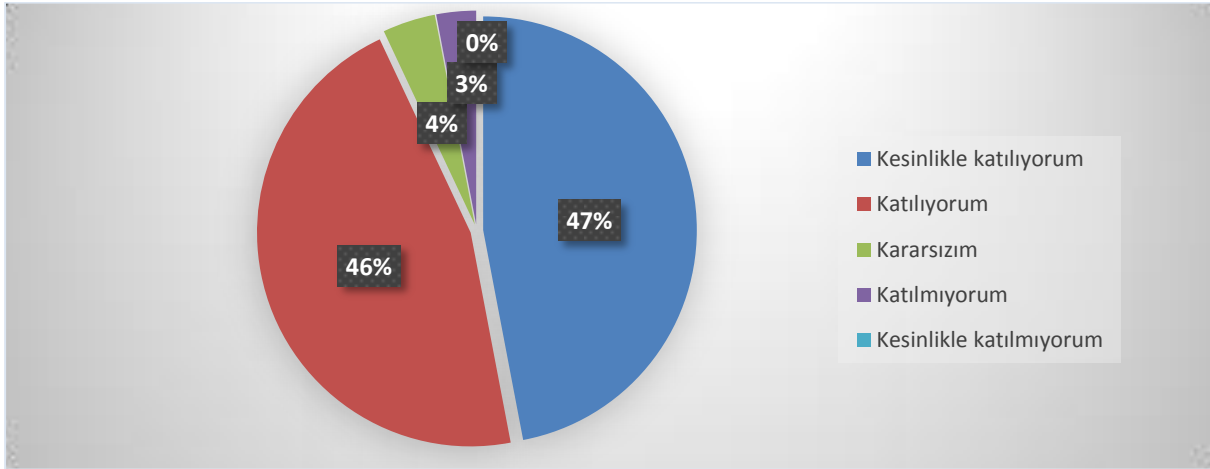
Çalışma kapsamında 70 kadın ve 55 erkek Kırgız vatandaşına anket soruları yöneltilmiştir. % 89’u 18-30 yaş arasında olan anket katılımcılarının % 90’ının eğitim durumu ise üniversite olarak tespit edilmiştir. Anket çalışmasında böyle genç ve eğitilmiş bir kitlenin ağırlıkta olması, Türk televizyon dizilerinin önümüzdeki süreçte Kırgız toplumunda oluşturabileceği kültürel etkileri öngörmek açısından avantaj teşkil etmektedir.

Şekil 1. “Farklı kültürlerle karşı ilgi gösteriyorum” oranları

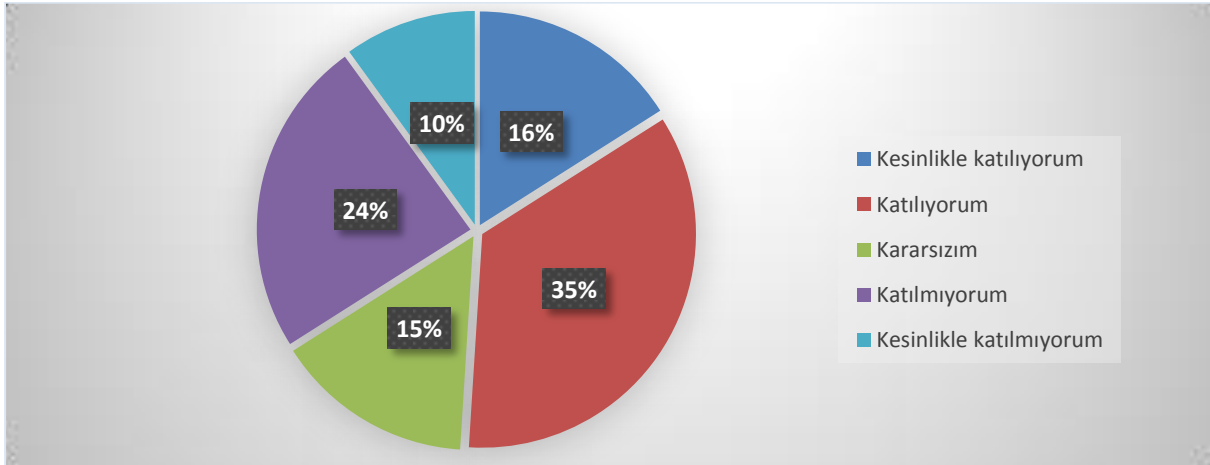
Şekil 1 incelendiğinde Kırgızların farklı kültürlerle karşı büyük bir ilgisi olduğu anlaşılmaktadır. Farklı toplumların kültürlerini tanıma ve anlama isteğinin %93 olarak ortaya

çıkması, kültürel etkileşimlerin gerçekleşmesi için gerekli olan dışa dönük olma eğilimini ortaya koymaktadır.

Şekil 2. “Farklı kültürleri tanımada medyanın güçlü olduğuna inanıyorum” oranı

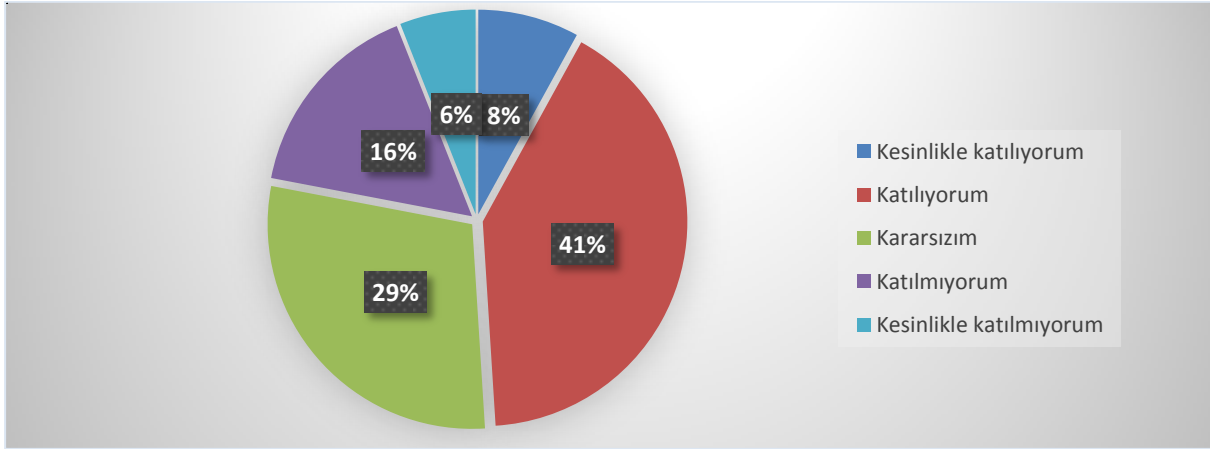
Kırgızların farklı kültürlerle olan ilgisini gösteren yüksek oranlar bu kültürleri tanımada medyanın gücüne inanma seçeneğinde de elde edilmiştir. Şekil 2’de görülebileceği gibi Kırgız katılımcıların toplamda %93’ü medyanın kültürel alandaki etkisinin ve gücünün farkında görünmektedirler. Kırgızistan’da televizyon sayısının gittikçe artması ve internet kullanımının yaygınlaşması dikkate alındığında, bu düşüncenin toplumsal yaşamda karşılığının olduğu anlaşılabilir. Bu durumda Kırgızların, farklı kültürleri tanımak için iletişim araçlarını daha yoğun olarak kullanmaya başladıkları ileri sürülebilmektedir.

Şekil 3. “Türk televizyon dizilerini ilgiyle takip ediyorum” oranı

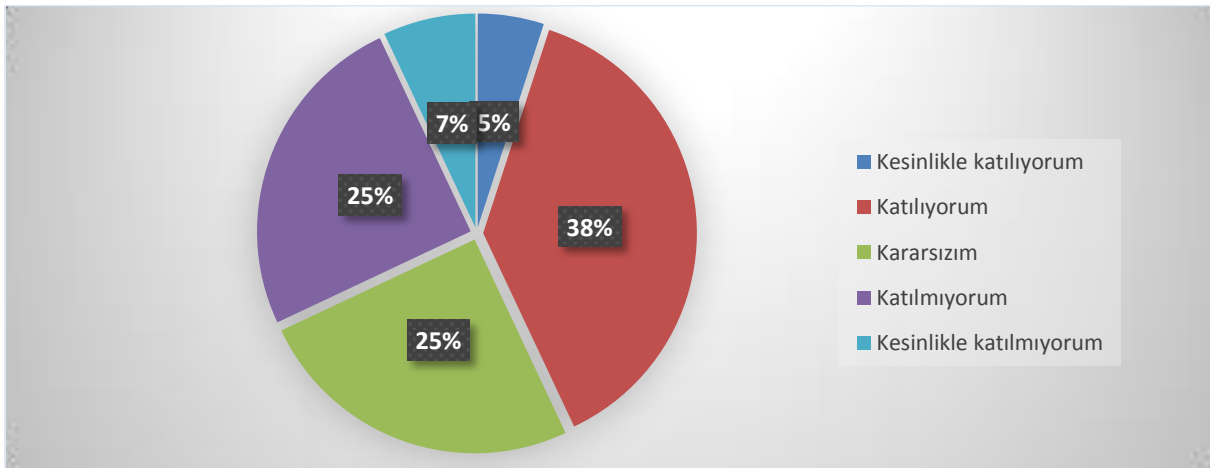
Anket çalışmasının belki de en önemli göstergelerinden birisi, Şekil 3 aracılığıyla Türk televizyon dizilerinin Kırgızistan’da gördüğü büyük ilginin tespit edilmesidir. Buna göre anket katılımcılarının %51’inin Türk dizilerini ilgiyle izlediklerini belirtmişlerdir. Dizileri sürekli olarak takip eden önemli bir izleyici potansiyeline işaret eden bu veri, Türk dizilerinin yurt dışında büyük ilgi gördüğüne ilişkin çeşitli bilgi, haber ve görüşlerin Kırgızistan

örneğinde doğrulandığı ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, çalışma kapsamında bire bir görüşülen Kırgız televizyon yetkililerinin Türk dizilerine olan izleyici ilgisini ifade etmeleri de bu anket verisinin geçerliliğini desteklemektedir.

Şekil 4. “Türk televizyon dizileri kültürel etkileşimi gerçekleştiriyor” oranı

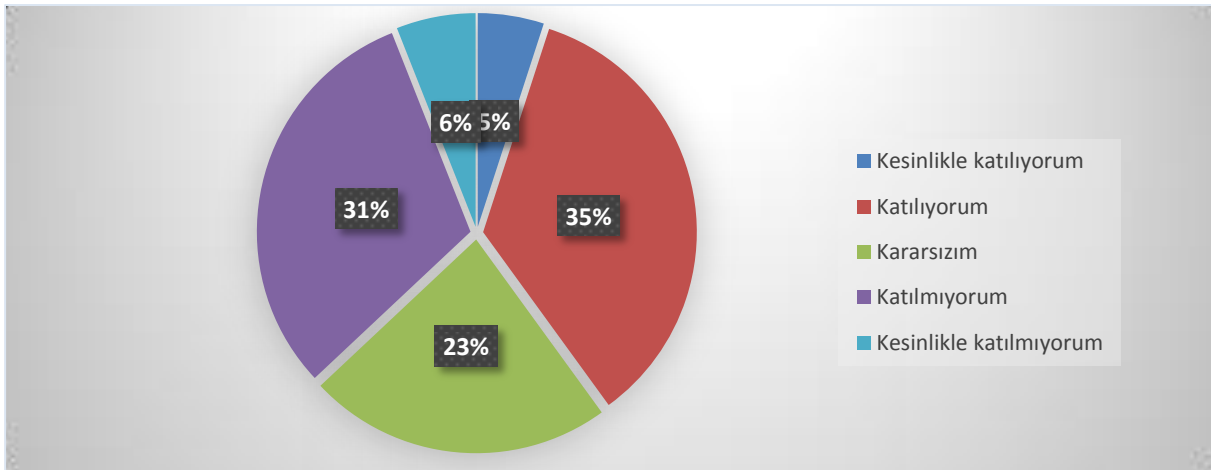
Şekil 4’deki oranlar, Kırgız katılımcıların Türk televizyon dizilerinin kültürel etkileşimi gerçekleştirdiğine ilişkin düşünceleri destekleme oranlarını göstermektedir. Buna göre Türk dizilerinin kültürel etkileşim gerçekleştirdiğine %49 oranında destek verilirken, %22 oranında bir karşı çıkış, %29 oranında ise bir kararsızlık söz konusudur. Bu oranlar, televizyonun kültürel gücüne inanan ve Türk televizyonlarına büyük bir ilgi gösteren Kırgızların, diziler sayesinde gerçekleşecek bir kültürel etkileşim kavramına ise daha mesafeli olduğunu ortaya koymaktadır. Aslında Türk dizilerinin izlenmesini kendi başına kültürel bir etkileşim olarak değerlendirmek mümkün iken bunun oranlara yansımaması, katılımcıların kültürel etkileşimi daha kapsamlı ve farklı boyutta kavramsallaştırdıklarına işaret etmektedir.

Şekil 5. “Türk televizyon dizilerinde temsil edilen kadın erkek ilişkileri kendi kültürümdeki temsil ile benzerlik gösteriyor” oranı

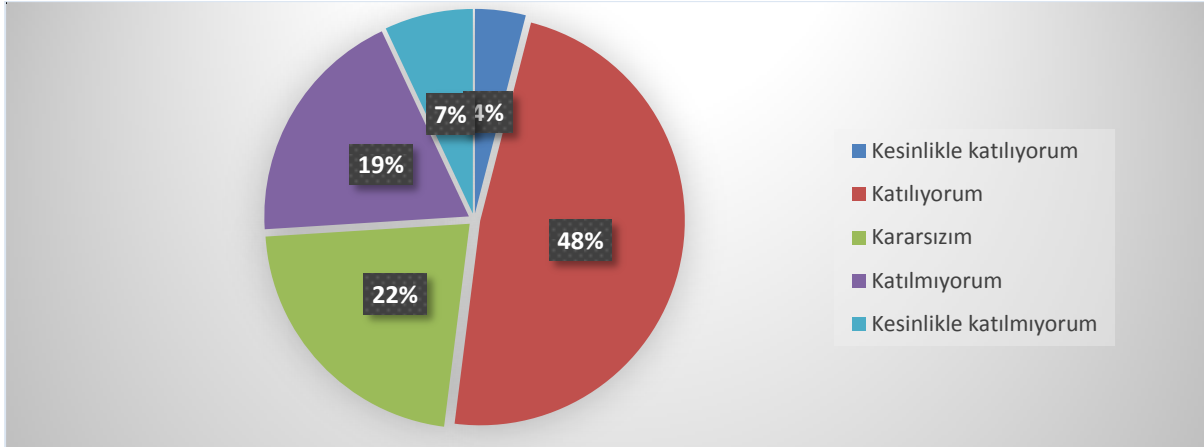
Anket kapsamında, dizilerde temsil edilen Türk kültürü ile Kırgız kültürünün çeşitli açılardan değerlendirilmesini sağlayacak birbirini tamamlar nitelikli sorulara yer verilmiştir.

Katılımcıların her iki kültürde yer alan; kadın-erkek ilişkileri, aile yapısı, âhlak anlayışı ve aşk anlayışı gibi kavramları kıyaslamaları istenmiştir. Şekil 5'te kadın erkek ilişkilerindeki benzerliğin iki kültür arasında değerlendirilmesi yer almaktadır. Toplamda %43 oranında iki kültürdeki kadın erkek ilişkileri benzer bulunmaktadır. %25 oranında katılımcı bu konuda kararsız kalırken %32 oranındaki katılımcı ise benzerlik bulunmadığı düşüncesindedir. Bu noktada kadın erkek ilişkilerinin her ikisinin toplumdaki yeri, konumu ve önemi açısından değerlendirildiğini belirtmemiz gerekmektedir.

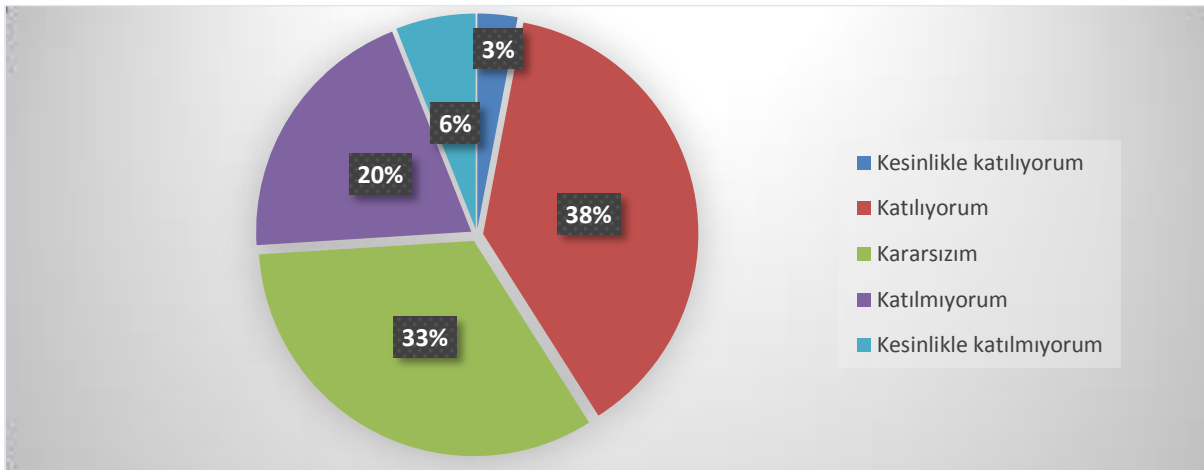
Şekil 6. “Türk televizyon dizilerinde temsil edilen aile yapısı kendi kültüründeki aile yapısı ile benzerlik gösteriyor” oranı

Şekil 6 aracılığıyla, dizilerde sunulan aile yapılarını kendi kültüründeki aile yapılarına benzetenlerin oranı %39 olarak tespit edilirken, bu düşünceye katılmayanların oranı % 38, kararsızların oranı ise %23 olmuştur. Aile yapısı; aile bireylerinin rollerini, görevlerini, haklarını ve birbirleriyle olan ilişkilerini kapsamaktadır ve Kırgız katılımcılar Türk dizilerindeki temsiller ile kendi kültürlerindeki aileler arasında belirli oranda benzerlik görmektedirler. Bu noktada dizilerdeki ailelerin, kurgusal yapının gereği olarak zengin, fâkir, geleneksel veya modern vb. gibi çeşitli farklı tiplerde olması etkili olabilmektedir. Dizilerde idealize edilmiş ortak bir aile modeline rastlamanın zorluğu, Kırgızların bu konudaki kıyaslamalarını etkileyerek %23 gibi bir oranda kararsız cevabını ortaya çıkarmıştır.

Şekil 7. “Türk televizyon dizilerinde temsil edilen ahlak anlayışı kendi kültüründeki ahlak anlayışı ile benzerlik gösteriyor” oranı

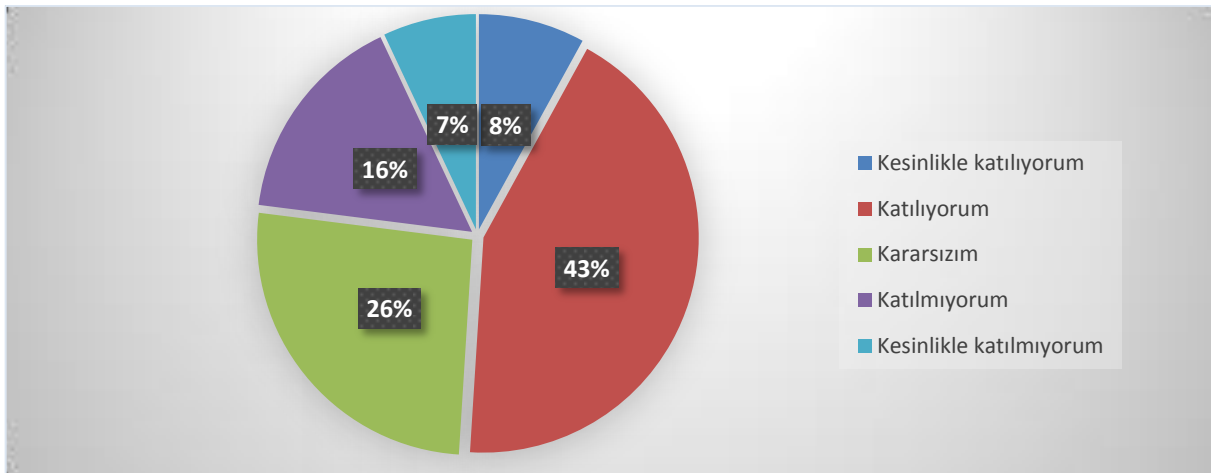
Televizyon dizileri aynı zamanda bir değerler kümesidir ve izleyicilerine sürekli olarak iyi-kötü, doğru-yanlış, ahlaklı-ahlaksız olan üzerine çeşitli gönderimlerde bulunmaktadır. Diziler, karakterlerin seçimleri, davranışları ve söylemleri vasıtasıyla neyin ahlaklı veya ahlak dışı olduğuna ilişkin bir yargının oluşmasını sağlamaktadırlar. Şekil 7’deki oranlara göre Kırgız izleyiciler, Türk dizilerinde temsil edilen ahlak anlayışını %52 oranında kendi toplumlarındaki ahlak anlayışına benzetmektedirler. %26 oranında bu düşünceye karşı çıkılmakta %22 oranında ise kararsız bir tutum gösterilmektedir. Türkiye, Kırgızistan ile çok farklı bir toplumsal deneyime sahip olmasına karşın tarihsel ve kültürel bağların kuvvetli oluşu ahlak anlayışının bu oranda benzetilmesini sağlamaktadır. Ahlak gibi göreceli ve toplumdan topluma büyük farklılıklar gösteren bir kavram için % 50’lik bir olumlu yaklaşım önem arz etmektedir.

Şekil 8. “Türk televizyon dizileri Türk toplumuna dair bakış açımı olumlu olarak belirliyor” oranı

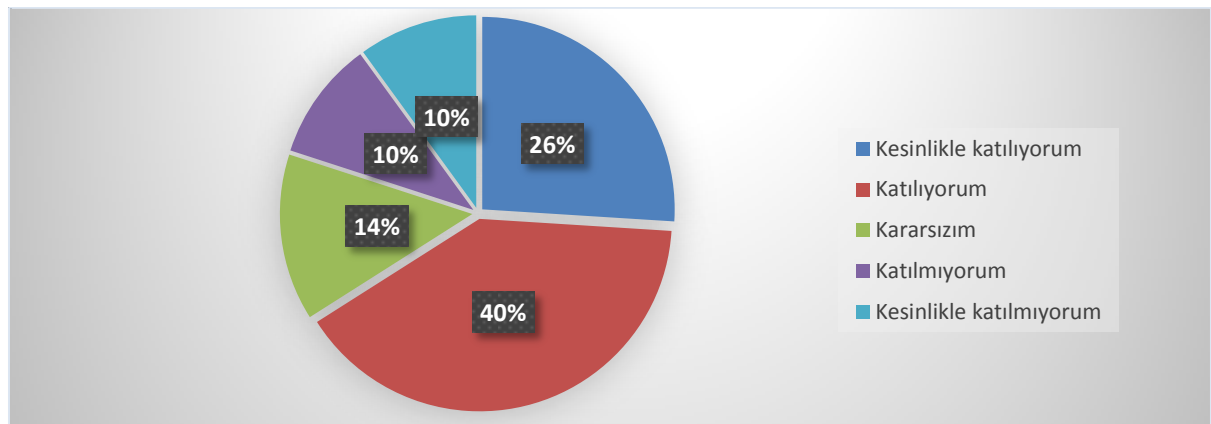
Çalışma kapsamında üzerinde en fazla durulan hususlardan birisi televizyon dizilerinin Türk ve Kırgız toplumları arasındaki kültürel etkileşimlerdeki rolünü ortaya çıkarmaktır. Bunun en önemli göstergelerinden birisi ise dizilerin diğer topluma bakışı etkileme biçimidir. Şekil 8’e

göre, Kırgız izleyicilerin %41'i televizyon dizilerinin Türk topluma olan bakış açılarını olumlu etkilediğini, %26'i bu düşünceye katılmadıklarını, % 33'ü ise bu konuda kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Buna göre televizyon dizilerinin, Türk toplumuna olumlu bir bakış açısı oluşturmada etkili olduğu ileri sürülebilmektedir. Bu konuda kanaati oluşmayan önemli bir kesimin bulunması ve %26 oranında Kırgız izleyicinin, dizilerin kendilerini olumlu yönde etkilemediğini düşünmesi de önem arz etmektedir. Farklı kültürleri tanımada medyanın güçlü olduğuna çok büyük oranda inanan anket katılımcılarının buradaki olumsuz yaklaşımı ise Türk dizilerinde eleştirilen, beğenilmeyen temsiller ve anlatılar olduğunu düşündürmektedir.

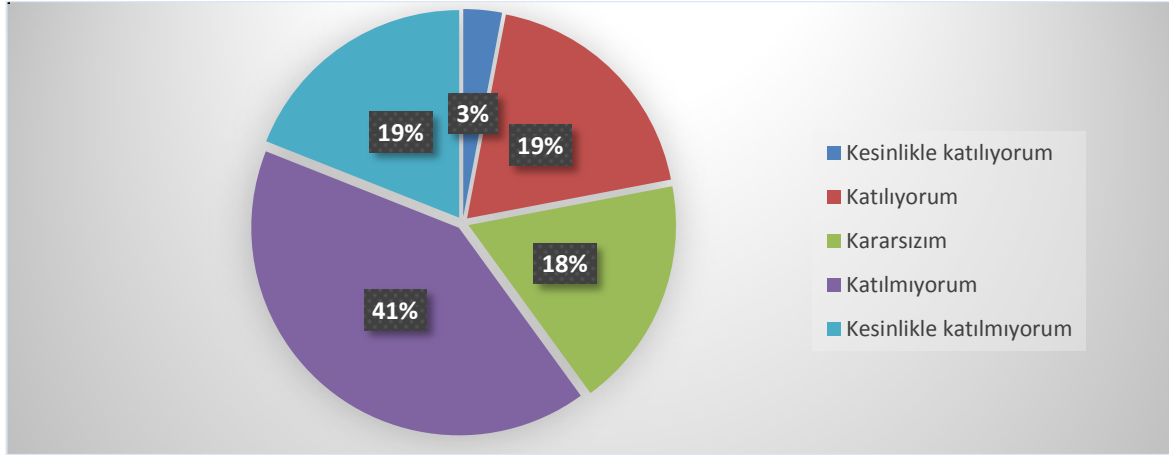
Şekil 9. "Türk televizyon dizilerinin işlediği konular ilgimi çekiyor" oranı

Şekil 9'daki verilere göre, Kırgız katılımcıların %51'i için Türk dizilerinde ele alınan konular ilgi çekici görünmektedirler. Kırgız televizyonlarında; aşk, gençlik ve tarihi konulu Türk diziler yayımlanmaktadır. Televizyon çalışanları ile yapılan bireysel görüşmelerde özellikle "Muhteşem Yüzyıl" dizisinin büyük bir izleyiciye sahip olduğu bilgisi edinilmiştir. Bu durumda özellikle tarihi konuların Kırgız izleyicilerin dikkatini çektiği söylenebilmektedir.

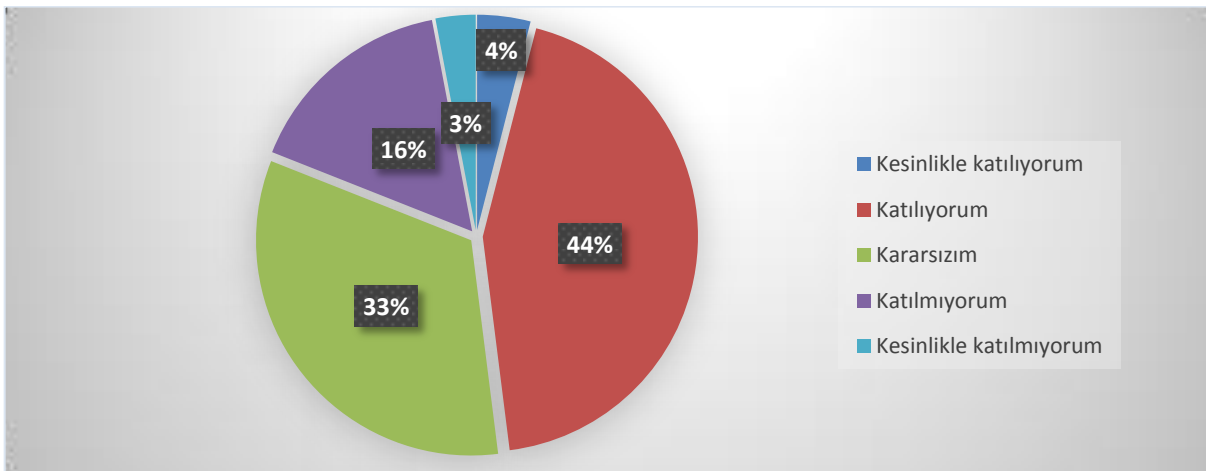
Şekil 11. "Türk televizyon dizilerinde yer alan en az 1 oyuncuya hayranlık duyuyorum" oranı

Şekil 11 Kırgız izleyiciler arasında Türk televizyon dizilerinde yer alan en az bir oyuncuya hayranlık duyanların oranını %67 olarak göstermektedir. Bu oldukça yüksek oran, Türk dizi yıldızlarının son dönemde uluslararası alanda gittikçe artan popülerliklerinin Kırgızistan ölçeğinde de geçerli olduğunu göstermektedir. Dizi oyuncularının bu popülerliğinin dizilerin izlenilirliliğine katkıda bulunduğu düşünülebilmektedir.

Şekil 12. “Türk televizyon dizilerinde canlandırılan karakterlerle özdeşleşme imkânı buluyorum” oranı

Şekil 12 aracılığıyla Türk oyuncularına hayranlık duyma konusunda %67 gibi çok yüksek bir oran ortaya çıkmasına karşın, bu oyuncuların canlandırdıkları dizi karakterleri ile özdeşleşen katılımcı oranı %22’de kalmıştır. %60 oranındaki katılımcı, dizi karakterleri ile özdeşleşme düşüncesine olumsuz yaklaşmışlardır. Anket çalışmasındaki önerilere karşı en yüksek olumsuz oranı ifade eden bu durum, Kırgız izleyicilerin, oyuncuların gerçek kimliğiyle onların büründükleri roldeki kimlikleri arasında kesin bir ayrıma gittiklerini ortaya koymaktadır. Anket katılımcılarının genelindeki yüksek eğitim seviyesinin bu ayrımı kolaylaştırdığı düşünülmekle beraber yayımlanan dizilerde kahraman mitinin çok fazla yer almaması da bu konuda etken görünmektedir.

Şekil 13. “Kırgız televizyon dizilerinin başka ülkelerde gösterilmesinin kültürler arası etkileşimi destekleyeceğini düşünüyorum” oranı

Kültürel etkileşim hususunda iletişim araçlarının öneminin farkında olan Kırgızların, yerli televizyon dizilerinin başka ülkelerde gösterilmesi durumunu değerlendirmeleri Şekil 13 aracılığıyla ortaya konmaktadır. Kırgız dizilerinin kültürel bir etkileşim sağlayabileceği düşüncesi toplamda %48 oranında olumlu bulunurken %19'luk bir olumsuz yaklaşım ve %33'lük kararsızlık mevcut görünmektedir. Bu veriler kültürel etkileşim konusunda iletişim araçlarına genelde tespit edilen büyük inancın, belirgin örnekler veya öneriler hususunda bu denli güçlü sürdürülmediğini göstermektedir. Yani Kırgız katılımcılar genelde iletişim araçlarının gücüne inanırlarken, bir dizinin kültürel alandaki gücü ve etkisini değerlendirme hususunda çekimser kalmaktadırlar.

5. Değerlendirme ve Sonsöz

Bu çalışma, televizyonun kültürel alandaki etkisinin farkındalığıyla oluşturulmuş ve bu etkinin Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri arasındaki kültürel ilişkilerdeki boyutunu ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Bu hedef doğrultusunda Türk dizilerinin toplumlar üzerindeki etkisini ortaya koyabilmek için bir anket hazırlanmış ve bu anketin uygulanması hususunda son yıllarda gittikçe gelişmekte bir ülke olan Kırgızistan belirlenmiştir. Kırgızistan medyası üzerine yapılan araştırmalar ve birebir görüşmeler, bu ülkedeki televizyonculuk anlayışının hızla geliştiğini, Türk dizilerinin televizyonlarda gösterildiğini ve büyük ilgi gördüğünü ortaya koymuştur. Yapılan anket çalışması sayesinde bu ilginin kültürel boyutu kavranmaya çalışılmıştır.

Yapılan araştırmalar Kırgızların farklı kültürlerle büyük ilgisi olduğunu ve medya araçlarının bu kültürlerle etkileşime girmedeki gücüne büyük bir inanç olduğunu ortaya koymaktadır. Çok uzun süre Sovyetler Birliği'nin egemenliği altında diğer ülkelerle sınırlı bağlantıları olan Kırgızların, dış dünyaya açılma ve bunun için de medyayı kullanma istekleri böylelikle net bir şekilde anlaşılmıştır. Çalışma Kırgızistan'da Türk televizyon dizilerine ve bu dizilerin oyuncularına büyük bir ilgi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu büyük ilgiyle birlikte yaklaşık %50 oranında Türk dizilerinin kültürel etkileşim sağladığına inanılmaktadır. Kırgız katılımcılar, Türk dizilerinde temsil edilen kültürel unsurları ve yine aile, kadın-erkek ilişkileri, ahlak anlayışı ve değerleri en fazla yarı yarıya bir oranda kendi toplumlarındakine benzetmektedirler. İki ülke arasında yapılan bu kültürel değerlendirmelerde kararsız kalan oranla birlikte kültürlerin farklı olduğunu düşünenlerin de az sayıda olmadığı ifade edilebilmektedir.

Kültürel değişimler ve etkileşimler günümüzde artık daha hızlı gerçekleşmekle birlikte bir anda gerçekleşmemektedirler. Bu değişimin sağlıklı bir biçimde gözlenebilmesi ve değerlendirilebilmesi için hem tarihi kavramak hem de günümüzün parametrelerini iyi okumak gerekmektedir. Türk dizilerinin başta yakın çevremiz olmak üzere dünyada artan popülerliğinin

Türk kültürünün küreselleşmesi hususunda önemli bir rol oynadığı ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, Kırgızistan örneğinde olduğu gibi bu dizilerin Türk Cumhuriyetlerinde yarattığı kültürel etkiler daha da önem kazanmaktadır. Zira Türk televizyon dizileri, tarihsel bağlarımız olan bu coğrafyayla olan kültürel ilişkilerimizi geliştirme potansiyeline sahiptir. Nitekim çalışmadan elde edilen veriler bu potansiyelin varlığını göstermektedir. Bu gücün doğru kullanılması, olumlu kültürel ilişkilerin geliştirilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Türk kültürünün tanınması ve bilinmesinde dizilerin bu denli önem kazanmasına istinaden, dizim yapım firmalarına ve ajanslarına kültürel açıdan doğru ve kaliteli yayımlar hazırlanması misyonu yüklenmektedir. Türkiye'nin diğer toplumlarla kültürel geleceğini dikkate aldığımızda dizi sektörünün günlük popülist eğilimler ve kârlı ancak basit yaklaşımlar konusunda dikkat etmesi gerekliliği daha da artmaktadır.

Kaynakça

Kitaplar

- Bourdieu, P. (1997). Televizyon Üzerine. Çev. Turhan Ilgaz. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Ercan, F. (2003). Modernizm, Kapitalizm ve Azgelişmişlik. İstanbul: Bağlam Yayınları
- Gay, D. P. (1997). Production of Culture/Culture of Production. London: Sage Publications
- Giddens, A. (2005). Sosyoloji. Haz. Cemal Güzel. Ankara: Ayraç Yayınları
- _____, A. (2010). Modernite ve Bireysel Kimlik Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum. Çev. Ümit Tatlıcan. İstanbul: Say Yayınları
- Güneş, S. (2001). Medya ve Kültür. Ankara: Vadi Yayınları
- Güvenç, B. (2008). Türk Kimliği-Kültür Tarihinin Kaynakları. İstanbul: Boyut Yayıncılık
- _____, B. (2011). Kültür'ün ABC'si. İstanbul: Cogito Yayınları
- İnal, A. (2010). Medyadan Söylemler İçinde "Anlatı Yapıları ve Televizyonun Anlatısal Potansiyeli Üzerine Bir Tartışma. Der. Tezcan Durna. S.19-45. İstanbul: Libra Kitap
- Kula, B. (1992). Alman Kültüründe Türk İmgesi I. Ankara: Gündoğan Yayınları
- Marshall, G. (2003). Sosyoloji Sözlüğü. Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları
- Özkan, İ. (2007). "Türk Cumhuriyetlerinde Dil, Eğitim, Kültür Alanındaki Değişme ve İşbirliği Çabaları", Bağımsızlıklarının 15. Yılında Türk Cumhuriyetleri, Derleyen: Hatice Doğan. Ankara
- Storey, J. (2006). Cultural Theory and Popular Culture: An Introduction. 4. Basım. London: Pearson
- Tomlinson, J. (2004). Küreselleşme ve Kültür. İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Yorulmaz, O. (2007), "Türkiye-Türk Dünyası İlişkilerinde Türkiye'nin Hataları ve Eksiklikleri", Türk Dünyasının Problemleri ve Çözüm Önerileri, Der. Necdet Öztürk- Ali Satan. İstanbul

Makaleler

- Bayat, B. (2014). "Uygulamalı Sosyal Bilim Araştırmalarında Ölçme, Ölçekler Ve "Likert" Ölçek Kurma Tekniği", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16/3: 1-24
- Turan, İ. vd. (2015). "Eğitim Araştırmalarında Likert Ölçeği ve Likert-tipi Soruların Analizi". Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 30: 186-203

İnternet Kaynakları

- Kırgızistan Birinci Kanal. "90'lı ve 2000'li yıllardaki Brezilya dizilerinin listesi" Бразильские сериалы на первом канале - список бразильских сериалов 90-х и 2000-х годов". <http://www.teleserial.com/story/25302-brazilskie-seriali-na-pervom-kanale-spisok-br/> (Erişim tarihi: 31.03.2017).

- Виктория, К. “İlk soap operalar ya da sabun köpükleri. Ekranlarımızdaki 70’li diziler / Первые мыльные оперы. Сериалы 70-х на наших экранах”. <http://tv.ua/news/serials/mylnye-opery-ty-pomnish-kak-vse-nachinalos-85586.html> (Erişim tarihi: 02.04.2017).
- Haberciniz.Biz. “Türk Dizilerine Devlet Görevi”. <http://www.haberciniz.biz/haber/turk-dizilerine-devlet-gorevi--750126.html> (Erişim:17.11.2016).
- Karklis, L. (2010). “Turkey Hopes To Grow Economic Ties And Influence Within Middle East”. Washington Post Company. http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/04/07/AR2010040705012_2.html (Erişim:28.12.2016).
- Kırgız Cumhuriyeti Kamusal Radyo ve Televizyon Kurumu. “Кыргыз Республикасынын Коомдук Телерадиоберүү Корпорациясы”. https://ky.wikipedia.org/wiki/Кыргыз_Республикасынын_Коомдук_Телерадиоберүү_Корпорациясы (Erişim tarihi: 31.03.2017).
- Media Resources Management (2015). “Kırgızistan’ın televizyonculuk sektörü”. <https://mrm.ua/ru/article/184> (Erişim tarihi: 01.04.2017).
- Mırzagulov, M. (2007). “Orta Asya bölgesinde medya sisteminin oluşumu ve dönüşümü bağlamında Kırgız Cumhuriyeti’nin Televizyonculuğu / Телевидение Кыргызской Республики в контексте формирования и трансформация системы СМИ Среднеазиатского региона”. <http://cheloveknauka.com/televidenie-kyrgyzskoy-respubliki-v-kontekste-formirovaniya-i-transformatsii-sistemy-smi-sredneaziatskogo-regiona> (Erişim tarihi: 02.04.2017).
- Soros-Kırgızistan Vakfı (2015). “Dijital Televizyonculuğa Başlamadan Önceki Kırgızistan Televizyonculuk Sektörü / Фонд “Сорос-Кыргызстан” ТВ-рынок Кыргызстан перед запуском цифрового ТВ” <http://docplayer.ru/30303177-Tv-rynok-kyrgyzstana-pered-zapuskom-cifrovogo-tv.html> (Erişim tarihi: 04.04.2017).
- Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı TİKA. “Tarihçemiz”. <http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihcemiz-222> (Erişim:15.02.2017).

Röportajlar

- Çakırova, Z. Kamusal Radyo ve Televizyon Kurumu ‘Kırgız dizi stüdyosu’ Yönetmeni, Bireysel Görüşme Tarihi: 22/02/2017.
- İmakova, C. Kamusal Radyo ve Televizyon Kurumu Çeviri Stüdyosu Müdür Yardımcısı Bireysel Görüşme: 26/02/2017.

